

A D A T T Á R.

GARAY JÁNOS LEVELEZÉSE ATYJÁVAL ÉS ÖCCSÉVEL.

(Második közlemény.)

12.

Garay János levele Garay Alajoshoz.

Pest, jun. 17. 841.

Kedves Öcsém!

Irtál ugyan hozzám még februárban egy levelet, melyre válaszolnom kellett volna, de abban hol laktodát meg nem írván, e' második leveledet kelle bevárnom, hogy válaszolhassak. Ezt most annál nagyobb örömmel cselekszem, minél tovább voltam kénytelen az akaratlan hallgatással: te nekem egész seregét tárod fel nézeteidnek 's érzelmeidnek 's nekem olly soká kelle azokat viszonzatlanul hagynom, hogy most szinte jól fog esni, egyik végsőségből a' másikba menni, — hallgatóból csevegővé lenni.

Összefoglalom mindkét leveledet.

Kettőn örülök mindenek felett, édes öcsém! Hogy időöltésül nem vész könyvet kezedbe, hanem a' mit olvassz, tanulmányoddá teszed 's nem csak a' hon, hanem a' külföld literatúrájával is barátkozol, ismerkedel, másodszer, hogy emberismeretet törekszel szerezni magadnak. Hidd el, nincs biztosabb vezérfonál pályákon a' tapasztalásnál, 's ki eszményi életét legtöbb öszhangzásba tudja hozni a' külvilággal, az a' legjobb iskolában jár, az *élet iskolájában*. Neked még mindig kissé rajoskodásra hajlandók érzeményeid, nézeteid, kivált a' kebel' országában, kissé ábrándosak; ott is hidegséget látsz a' keblekben, hol csak higgadtság van, árnyékot, hol csak árnyazat, árnyékolat színesíti a' képet. Ezzel azonban koránsem azt akarom mondani; hogy az *emberekre* sokat építs, de igen az *emberre*. Mély igazságot mondott a' költő, mondván: «az embert olly igazán szívelem, mint nem az embereket», 's hidd el, te is meg fogod érteni 's téged is megértendnek az emberek, csak követeléseidet túl ne feszítsd, vagy igen alá ne hangold. Mit azonban a' szabadságról 's annak «mostani hőseiről» mint őket nevezed, írsz, abban nem foghatok kezet veled. Nem szabad, nem lehet olly apodictice mondanunk, hogy kik a' szabadság' hő apostolai szóval, tettben zsarnokok. Ezt igen nehéz volna bebizonyítani, 's hála Istennek vannak 's nem kevés számmal, kik tettel is azok a' mik szóval; — 's kik magoknak mindent, másoknak semmit sem kívánnak, azok czudarok és soha össze nem zavarandók a' tiszta keblüekkel. Bizony, nagyon is bebizonyította, csak a' leg-

közelebbi országgyűlésen is, nemességünk, hogy nem csak magának, de másnak is akar, sőt nem csak akar, *de tesz és tett* is. Csak szemét kész-akarva nem kell behúnyni az embernek, azonnal fog látni. Papjaitok nem akarnak látni — ezt újra bebizonyították a' vegyes házasságok' dolgában, miről hogy bővebben nem akarál vitatkozni leveledben, aligha furfangosságból nem tetted; érezted a' pecsenye szagát, hogy bátyám uramékról más hűrt hangolnak. Hanem tréfa, a' mi tréfa, fiú! valld meg, megtudtak-e győzni papjaid — hogy mint papot, elhiszem, de mint embernek szabad legyen jobb meggyőződésedet hinned.

Hogy magyar hírlapokat olvastok, azon kétszeresen örülök, mert az ország határszélén 's olly nyelvű nép között olvassátok, melly a' miénk lenni nem akar, melly rokonulni daczol. Nem agítálnak-e még nálatok az illyr atyafiak, vagy ha ezek nem, a' pánszlávok? ezen sáskasereg, mellyet nemzetiségünk' daemona riasztott lábra egyesülésünk' sarjadozó oltványainak pusztítására. Aegyptusra az Isten hajdan tíz csapást küldött, de hidd el, mind a' tíz nem olly veszélyes Pharao' nemzetére, mint Arpádéra kettő: a' *vegyes házassági* 's *pánszlávi* mozgalmak. Mit censuránkról észrevevél az igaz; csak minél okosabban használtassék az illetők által e' tágitás 's vajha minél tartósabb legyen. A' *pesti hírlapot* én is igen szeretem 's járatom. Az *Athenaeum* iránt kétféleképp nyilatkozol; első leveledben nemmel, a' másodikban igennel feleltél meghívásomra; tudod mit? mivel mind a' kettőt nem teljesítheted, hagyd el, mind a' kettőt 's tégy egy harmadikat, azaz dolgozzál — mert minden embernek maga felé nyúlik a keze — az én lapomba. Alkalmasint tudod már, mert hisz igen is dobra ütötték a' hírlapi hírharangozók, hogy egy Divatlapkiadásáért folyamodtam, mellyet a' *Regélő* romjain a' beállandó újévvel, ha isten és a' körülmények segítenek, kitelhető erővel 's készüllettel szándékom megindítani. Szövetkeztek velem a' legjobb kapacitások, korosabbak és ifjabbak, a' legrokonabbak legkülönszínűbb belletristáink közül, Erdélyből úgy, mint Magyarországból, vidékiek úgy mint Pestiek 's mind ezek, mind derék üggyársam, Erdélyi János a' költő közremunkálása reménylenem hagyják, hogy éldelhető 's korszerű lapot adandhatunk a' közönség kezébe. De erről bővebben máskor. Te erre mosolyogsz, 's kételkedve rázod fejedet, mert már annyiszor megvárattalak válaszaim — 's leveleimmel. Már az igaz, ellenségem is megvallhatja rólam, hogy rossz, átkozott rossz levélíró vagyok 's állításomat barátim' részéről egy egész sereg *lehordoriummal* tudnám bebizonyítani, de «a' halál ellen nincs orvosság», 's hidd el, még egy rossz levélíró sem térítettek meg a' «lehordással», az ember restelli, szégyenli magát, de legjobb szándéka mellett is csak visszaesik megint a' költő mondásába: video meliora stb. Légy tehát, kérlek te is, mint többi barátaim szíves elnézéssel ez *eredeti bűnöm* iránt, 's ne tulajdonítsd restségemet hidegségnek, hanem annak, a' mi, nevezzük a' gyermeket a' maga nevéen, — *restségnek!* Ti nekem ezt, én nektek más hibákat bocsátom meg, hisz keresztények vagyunk. Hunc veniam damus, fetimusque vicissim.

De térjünk ismét reád. Te velem egy pár csinos költeményt közlesz 's egy még jelesebb töredéket, mellyről, mennyire ítélhetni, csak azt sajnálom, hogy nem az *Emlénybe* külted, hol neki szívesen adtam volna helyet,

hová azonban még mindig szívesen elvárlak, ha egy pár költeménnyel járulni kedved volna, akár saját akár álnevüleg teszed azt, a' mint állásodnál fogva legjobban gondolod tenni. 'S itt eszembe jut, hogy állásod nemsokára változni fog. Kedves Öcsém nem hiszed mennyire örülök, hogy pályád' czéljához oly közel vagy 's valóban alig volt hőbb óhajításom, mint primitiádon jelen lenni, vagy abban bármikép részt venni. Igen kérek, 's igen lefogsz kötelezni, ha pontosan 's körülményesen tudtomra adod, mikor fog az, hol és ki költségén megtörténni? Azt meg fogod, ugye engedni, hogy a' mi kevés tölem telik részemet hozzá adhassam. Az engem különösen megörvendeztetne. De talán annak is módját találhatjuk, hogy együtt lehetendünk. Csak tudósíts annak idején mindenről. Édes apánk, itt fen volt, mit alkalmasint tudni fogsz, vele is terveztünk eziránt. A' jó öreg! mint örültem látásán, hat éve, hogy nem láttam őt 's ő bennem 's unokáiban új életet látszott élni 's könybe lábbadoztak szemei, midőn megemlítém neki, hogy primitiádon együtt leendünk.

Nina még folyvást nálunk van, kedves és türelmes dajkálója gyermekimnek, mindnyájan szeretjük őt, de különösen kedvében van *Ákosomnak* 's ez viszont az ő kedvence. Kis *Gizellám* (kiröli megemlékezésed igen igen édesen hatott reánk, különösen édesanyjára), kis *Gizellám* mondám, szinte öröme körünknek, 's gyönyörűségünk csak övele teljes. Barátom, csak azt kívánom, hogy e' két gyermeket lásd 's meg fogsz győződni róla mennyire boldog szegény ember vagyok én, 's nem fogod többé csodálni, hogy rossz levéliró vagyok — mert fél életét az embernek házi köre foglalja el, 's ha másik fele a' közügyé, a' hazáé, mi marad még az embernek magának, mi a' levélírásra? Annyi idő sem, hogy egy becsületes tiszta levelet írjon, hanem illy szurtos szennyessel alkalmatlankodjék barátja szemeinek, mint ime én neked e' jelen sorokkal, mellyekért azonban, remélem megbocsátasz, mert emberségemre mondom. egy egész halom correctura-ív vár reám balra, jobbra meg fiacskám unszol, hogy lovagoljak vele. Isten áldjon meg, élj egészségben és békében. Nőm 's *Nina* ezerszer csókolnak, *Ákos* pedig az «Alajos bácsit.»

Ólel barátod 's bátyád

Muki.

13.

Garay János levele atyjához.

Pest, nov. 24. 842.

Két dologról akartam futtában tudósítani kedves szüleimet, előszer, hogy isten' segedelmével egy fiucskával szaporodtunk meg, kit *Dezső* névre ma fogunk megkereszteltetni, keresztapja Bezerédj István 's a' nagyságos. Második hogy a' nagyságos Flórával együtt Közszegre mentek, mind az egész telet ott töltendők, hova őket Terka kísérni nem akarván jelenleg nálunk van, 's ha mást nem gondolunk szombaton gőzösön haza menend.

A' per egészen készen extrahálva, Osztrólczky úr' személyesen nekem tett 's Szerencsy urnak a' personalisnak Bezerédj urnak tett ígéreténél fogva még e' terminuson referáltatni ígértetett. — Igen sajnáltuk hogy vasárna levelet nem kaptunk, vagy valaki meg nem látogatott, majd Terkával többet.

Muki.

14.

Garay János levele Garay Alajoshoz.

Pest, dec. 12kén 842.

Edes jó Öcsém!

Folyó hó' 3kán költ leveledet ma vettem, 's hogy már egy pár levelednek sorsára ne jusson, azonnal hozzá fogok válasz írásra, mert a'melly leveleket félre teszek, hogy majd időm' akadtával felelek reájok, többnyire az ujabban érkezők által háttérbe szoríttatnak; de ez most ne történjék s' ne ezentúl a' *te leveleiddel*. Illy rögtöni válasz leveledre előttem két okból látszik szükségesnek, előszer mert választ tölem igaz, meleg testvéri szereteted joggal igényel; másodszer igényli azt az én szeretetemet is, nehogy végre még kételkedni látszassál benne.

Leveled' hangulata általában olly ingerült 's fájó szívnek tolmácsa melly rokonérzetemnek egész összességét rezgi át 's arra határozott, hogy veled ez ügyben több levelet *kell* váltanom; talán befolyással lehetendnek kedélyed' rendbehozására, mert, bocsáss meg az igaz szóért, még, ugy látom, az ész és szív közötti harcznak (mellyet mindnyájunknak ki kell vínunk) hullámai még mindig hányják-vetik csolnakodat, 's bár erős és ép karokkal látlak vinni a' kormányt még a' biztos révpartban nem vagy, honnan a' háborgó tenger' harezát *nyugalommal* nézhetéd.

Küzd benned egy álmódott *eszményi* (ideal) világnak csalogató tündér szózata a' rideg *valóság'* prózájával, 's azt hiszed, hogy egyikét a' másiknak fel kell áldoznod, határozatlan vagy még, mellyiket ejtsed áldozatul. *Mind a' kettőt*, édes barátom! az eszménynek a' valóság által, ennek az eszmény által kell megtisztulnia, 's a' kettőnek egyesített hamvaiból támadnia az új phoenixnek, melyet *életfilozophiának* nevezünk. Ez az életnek ugy, mint az eszménynek contrapondiuma, 's valamint a' költőnek az életprójáját idealizálnia kell, ugy az embernek, mint élet' embere, a' szívében és agyában lángoló költőit az élettel összhangzatba hozni. Igaz hogy e' fát nem egy vágással lehet elejteni, de nem lehetetlen, 's véleményem szerint ebben áll az élet' bölcsesége, melly az életnek *szépséget* is, *nyugalmat* is ad. Nem tudom, elég világosan szóltam-e 's meg fogsz-e érteni, mit értek e' két fogalom alatt; szép élete csak szellemi embernek lehet, nyugalmas csak bölcsnek, ki keble' istenivel számot vetett: az eszményit ki nem hagyja aludni kebléből, de nem is engedi, hogy az életen urrá legyen.

Illy állásontra emelkedve, az életnézlelés vajmi más szint nyer azonnal vajmi különbözőt az első ifjúság' rózsa perspectivjétől, vagy az álmaiból józanuló 's e' szerint magát minden lépten csalódottnak hívő átmeneteli kornak nézlelésétől, melly mindent fekete színben lát, — természetesen, mert a' rózsa fény szemeit megkápráztatá. Illy állásonról az életet, pályádat, álmaidat és vágyaidat, magadat és barátidat, engem és másokat sokkal más-ként fogsz látni, megítélni és felvenni 's bizonyára igazságosabban mind reád nézve, mind magok 's egymáshozoi viszonyaikban, mint eddig. Ez be fog következni, de az ifjú szívnek ki kell magát fájnia, mielőtt tiszta örömei lehessenek, a' kagyló sebet forr ki magából, hogy gyönggyé válhasson, az aranynak tűzön kell átmennie, míg fényes érczévé válhatik. Sirtam én is

sirt más is, sirtak sok ezren fájó könyeket ifjuságok' álmainak elvesztett édene felett, 's utóbb többé kevésbé mindnyája sokszor egészen más meggyőződésbe ment által, 's látta, hogy épen nem az volt az éden, melyet ő hitt, hanem egészen más.

Neked isteneid mélyen érző szívet 's előre törekvő lelket adának, mind a' kettőre büszke vagyok; nem is azt akarom mondani, hogy szived' érzéseit elfojtsd, hogy lelked' szárnyalását bilincsekbe verd, de épen azt, hogy a' mély érzet a' kebelnek pokoltűzévé is lehet, 's a' lélek magasra törekvésének nem csak egy útja van 's a' költői pálya éppen olly hinár, mint a' többi, épen olly csábfényű lidércz, melly a' legtöbb esetben látszattá, csalfénynyé, köddé oszlik szét. Czélt költészetben csak az érhet, ki ez istennőt keble' szerelmének, szenvedélyének választá, ki ebben él és léleklizik, ebben hisz, remél és üdvözül. Ha ezt érzed magadban, akkor nincs sors, életpálya, magány, szenvedés, akadály, vagy bármi néven nevezendő gát, mellyen nem diadalmaskodol 's ha másként nem, halálban diadalmaskodol mint egy Camoens, s ekkor ám dalolj és írj!

«És ha sanda félszegesség
Lángodat kaczagja,
Dalra dalt adj válaszúl rá,
Melly szíven ragadja!»

'S én, meglehetsz győződve, nem csak tapsolni fogok röptődnek, de büszkeségem leendesz. Ám, ha a' főnnebbiek nem dagasztják kebledet, előre letehedd a' tollat, mert ekkor minden inkább, mint Pegasus' szárnyának kiegészítő része. Én olly kevés munkádat ismerem, hogy, ha akarnám is, ítéletet költői képességedről nem hozhatok 's nem is igen tanácslom hogy az iránt valakit, még engem is megkérdezz; a' horácziusi *est deus in nobis* kiki legjobban maga érezi.

A' Pécsi Aurorát csak láttam 's még költeményedet, melly benne van, nem olvashattam; ugy szinte nagy baj ért uti dalaiddal, mellyek, mielőtt elolvastam volna őket, szórén szálán elvesztek nálam; az asszonyok kivitték olvasni szobámból 's hihetőleg valamelyik gyermekem összetépte. Neked bizonyára meg lesznek párban, kérlek küld fel őket még egyszer, egyéb új dolgozataiddal együtt, ha vannak. Elbeszélésekre igen kandi vagyok. Egy kis pártolás, egy kis figyelmeztetés — mondod — sokat érne munkásságodnak, 's hozzá teszed, hogy ezt másoktól nem vonom meg, de tőled — igen. Milly igazságtalan vagy! Miért éppen tőled tagadnék meg egy jó tanácsot, vagy bárminő szolgálatot! 's ha történt is valami, mire tán nem feleltem neked, hidd el, csak homályosságod oka, mert hidd el, barátom, sokszor, kivált ha kissé elkap érzésed, ugy bánz a' szavakkal mintha mind össze akarnád őket szagatni, 's szagatott írásodból sokszor felette nehéz kitudni, mi tulajdonképen a' bibéd. Erre kérlek ezután különösen figyelj, ez ellen szüleid is panaszknak. De ez, tudom én, a' főlebb érintetteknek kifolyása, 's majd mind másképp leszen. Csak írj nekem 's fogadom, mint már főlebb említém, ezentúl én is szorgalmasabb leszek, mert nehezteledet megérdemlem, 's bizonyára megczáfolandom azon hiedelmedet, hogy mellőzlek. Igen ám, ha, egyszer csak egy hétig is tanuja lehetnél ezerkezű foglaltságomnak! 's már

csak e' szempontból is jó lett volna szünidőben felrándulnod hozzánk, mellynek elmulasztásáért még most is rovásod van mindnyájunknál, kivált az asszonyoknál.

Az asszonyok alatt Mimimet és Ninát értem, már én csak egy nevezem őket házi körünkben, melly mult hó' 19kén, mit talán még nem tudsz, egy kis polgárral szaporodott, kit én *Dezsőnek* kereszteltem 's épen ma négy hetes. Így tehát már ötöd magammal vagyok 's egy kilencz főből álló háztartásnak feje, a' Regélői személyzetten kívül, melly szint 7—8 egyénre terjeszkedik ki. Illy körülmények közt aztán ugye hogy nem csoda, ha az embernek mind a' két keze megtelik, 's fejét sokszor maga sem tudja hol van.

Tegnap ment el tőlünk édes apám, ki egy pár napra pöre' ügyében itt volt 's igen jó vigasztalással térhetett haza. Erről azonban 's leveled egyéb pontjaira legközelebb, mert papírból időből egyaránt kifogytam.

Csókol Bátyád

Muki.

15.

Garay János levele atyjához.

Pest, nov. 19kén 843.

Kedves jó Szüleim!

Mind a' Mihek ur, mind Gyémánt által küldött leveleiket vettem, az elsővel a' 68 pft is, melynek felküldése 's kezemhez jutása nem történhetett jobb időben — 's innen van az, hogy a' becses küldeményt elfogadtam ugy mint küldve volt, mert különben sohasem egyeztem volna bele, hogy édes Szülőim más helyett is fizessenek nékem, de ez megint csak azon régi nemes jószívűségnek tanúja, mellyet irántam olly sokszor bebizonyítának már, isten áldja meg érette kedves Szüleimet. Egyébiránt még mindig tartok tőle, hogy édes Szüleim az említett tett által magukat tán igen is kifosztották — írja meg, édes Atyánk, de őszintén és egyenesen, van-e reménysege Poznercktől azt minél előbb 's annélkül, hogy otthon szükségét szenvedjenek megkapni — ha igen, ugy még egyszer köszönetet mondok megelőző szívességükért, ha nem módját fogom találni, hogy kedves Szüleim legalább miattam, e' miatt csorbát ne szenvedjenek.

Nekem, az igaz, az új év kissé szűkebben fog gyümölcsözni, de nyugodtabb életem leend, 's a' mit keresendek a' magamé leend, nem, mint eddig másoké — mert a' Regélővel felhagyok, miután azt Erdélyi barátom most már egészen magához váltotta. Én összes munkáimat mintegy 60 nyomtatott ívnyit vagy 4—5 kötetben szándékozom nyomtatás alá készíteni, 's alkuba vagyok irántok egyik könyvárusunkkal; egyébiránt dolgozó társa a' lapnak megmaradok 's kedves Szüleim azt ezentul is, mint most, szintűgy megkapandják. Az obsitost nem küldhetém el, mert a' magam példánya azon pillanatban ki volt kölesönözve, mindazáltal könyváruhoz küldöttem, azt kedves Szüleim' számára külön is megvenni szándékozván, de ott meg azt a' hírt vevém, hogy a' IV. dik kötet, mellyben a' kérdéses költemény foglaltatik, elkelt. Egyébiránt Gyémánt azt ígérte, hogy egy pár hét mulva megint feljö, a' könyv már most kezemnél van, 's ha eljö érette, haza viheti.

Hát Fájinak nem volna-e kedve hozzánk jöni, míg a' gőzösök járnak, vagy Gyémántal? hogy ő is lássa Pestet — 's ha csak karácsonyig is vagy meddig neki tetszenék — nekünk mindegy. Fel és leszállítását szívesen magamra vállalom.

Most Isten' otalmába ajánlván mindnyájokat, csókoljuk ugyan mindnyájan mindnyájokat, szokott tisztelettel maradván

Kedves Szüleimnek

engedelmes fiok

Muki.

Cimzés: *Garay János* úrnak tisztelettel Tolna f. Szegszárdon.

16.

Garay János levele atyjához.

Kedves Szüleim!

Pest, mart. 1-jén 844.

Tegnap hagytam el az ágyat, melyet egy álló hétig őriztem, szokott aranyeres bajaim' következtében, melyek rendszeren a' tavasszal leggonoszabak 's most igen nagy vértolulással a' fejem felé voltak összekapcsolva. Elöttem Mimi őrizte az ágyat, ki a'kőri bál alkalmával meghűlvén, már onnan tetemes lázzal jött haza, hűlése gyulladáshoz bajt idézett elő, melyet azonban rögtön alkalmazott piócázás által csökkentettünk, 's csak derék házi orvosunk' szorgalmának 's fáradságának köszönjük, hogy ebből is nagyobb baj nem eredt — 's így meglehetősen részesültünk a tél' bajaiban, hála, hogy gyermekeinket nem érte valami nagyobb, noha kisebb baj mindig van, mint már gyermekeknél szokás.

'S ime ebben van egyik oka, kedves Szüleim, hosszaska hallgatásunknak, a' másik ott van, hogy levélírára többnyire csak az estéket használhatom, 's mivel rendszerint az expedíció napok a' legterhesebbek reám nézve, mint a' lap' elkészülési napjai, igen természetes, hogy többnyire belefáradok 's már este egy batkát sem érek. Valóban, mióta ezzel a' hirlappal vesződöm, önézésemmel oly keveset lehet foglalkoznom, hogy alig várom az időt, melly e' terhes foglalatosságtól végre valahára meg fog menteni, a' minek ugyan már, mint utóbbi levelemben érintém, e' folyó év' kezdetén kellett volna megtörténni, de a' kir. engedelem és átírás Erdélyi barátom' nevére reményen felül kérvén, miután december' végén sem volt itt, — az ujságot saját nevemre továbbra is folytatni kénytelenítettem. A' főlebb irt engedelem jan. Skán végre megjelent ugyan, de már ekkor az új szerkesztő úgy a' hogy kellett 's akarta volna, föl nem léphetvén, viszonyosság és méltány ugy kívánta, hogy a' félévet végig az én nevem alatt vigyük ki, midőn aztán ő fog fellépni.

Azonban éppen e' napokban őt is nagy csapás érte, kis leánykája meghalt!¹ mi nem csak érzelmi, de pénzbeli veszteségekkel egybekötte reá nézve. — Ő most hihetőleg, igen jó alkalom kínálkozván neki, egy külföldi utazást teend, egyik egykori tanítványával, mely évekre elhuzódhatik, 's így megint nem tudjuk mi lesz a' Regélő sorsa — melly azonban már teljesen az övé, miután azt már e' folyó első félévre is bírja — én minden esetre más után nézek.

¹ Erdélyi János és Vachott Cornélia kislánya: Nellike.

Még egy más fontos tudatni valóm van. Simon Florent mintegy 900 pforintnyi hiányt szenvedett valahogy egyik számadásában 's most a' hiányt nyakra főre neki kell pótolni, — azért a' hol künn álló pénze van, mindenünnen beszedegeti, kedves Szüleimet is kéri, hogy legalább ama correcturáért járandó, gondolom, 50 váltó forintnyi összeget incassálhatnák számára — ügyvédi honoráriumára még szívesen kész várni. — Ugyan hogyan áll a' nagy per' ügye, mi késleteti oda fenn 's kit illet annak kieszközlése, hogy leszállítatnék illő helyére?

Fáni és Nina' leveleit örömmel olvastuk, sokat nevettek az asszony-cselédek (mert még Babócsay Fáni is itt van) a' Nina levelén, én pedig a' kritikai szemlében gyönyörködtem, melyet a' Regélő' írói és cikkei felett tart a szegszárdi kritika. Fáni' levelében pedig az a' derék, hogy Pestre készül, talán ... no no, talán már a' martiusi vásár hozza őt fel. A' Budára való költözésről csakugyan már komolyan kellene gondolkozni, — a' per igen reménylegesen el fog a' nyáron dűlni 's akkor aztán, ne legyen halogatás. Kedves Szüleink minden nappal egy örömet vesztenek, hogy kis unokáik körében nincsenek... a' kis Dezső cseveg és jár, a' legkedvesebb gyermek kit csak képzelhetni. Ákos könyvekkel mulat már, egész kis könyvtára van, naponként tanul, Gizi pedig varr és mos, főz, mint illik.

Alajosnak is rég irtam, ő, ugy gondolom, jobban rá érne, 's tán egészségesebb is. Antiról én sem tudok. Isten áldja meg mindnyájokat. Csókoljuk 's öleljük ugyan csak mindnyájan mindnyájokat

szerető fiok

Muki.

Címzés: *Garay János* urnak tisztelettel Szegszárdon.

17.

Garay János levele Garay Alajoshoz.

Pest, febr. 2-kán 845.

Szeretett Öcsém s Barátom!

F. é. jun. 13-kán kelt leveled éppen mult leveledre kezdett válaszom írása közben talált. Válaszomban nehezteléssel fogtam említeni, hogy sem kinos és hosszas betegségem, melyet pedig hallanod kellett, sem Verseim megjutalmaztatása¹ iránt még csak pár sorral sem nyilatkoztatod részvétedet, 's ime milly kellemesen levék megczáfolva meleg, baráti soraid által! mellyek bennem rég érzett öröm érzéseket gerjesztének, 's veled együtt méltán sajnálom, hogy az esetet szép episztolád (mert a' közlött töredék azt gyanítatja velem, hogy többi része nem hasonlatlan hozzá) meg nem előzhette, különösen azon sorára

«Jánosnak érte majd mivel fizet?

Bár jöne rá a' legjobb felelet!»

pompásan illet volna az academia jutalmazása, mellyről tudodra adom, hogy részemre kivívásában a' legnagyobb buzgósággal mondhatni testvérileg küzdött Vörösmarty, valamint Jósika és Széchenyi elsőik voltak kik részemre

¹ A M. T. Akadémia nagyjutalmával tüntette ki.

nyilatkoztak, ellenben Bajza mind halálig ellene dolgozott, 's olly elkeseredettséggel, hogy Vörösmartyval is összekapott miattam. 'S noha nem kevés ellenségem űlt a' tanácsban a' votumok mégis úgy ütöttek ki, hogy reám is 17, Fényesre¹ is 17 szavazott 's így egyiknek sem lévén elsősege a' másik felett, a' szokásos ezüst billikomot köztünk mint az aranyokat meg nem oszthatván, Széchenyi gr. indítványára mindegyikünk egy külön billikomot nyert, melly becses emléknek, mondhatom, többet örültem mint a' 100 aranynak, mellyből félre úgy sem sokat tehetek, de a' serleg marandó. Mintegy messzelnyi nagyságú 'ez, egészen ezüsből, belől megaranyozva, egyik felén az academia czimere, másik felén ennek megfelelőleg ez írás olvasható: «Garay Jánosnak, Verseiért, a' magyar tudós társaság 1844, száz aranyval.» Majd ha Alajos

Ha isten és a' pénze engedi
A' pesti Garayt megkeresi,

megláthatja azt, vagy a' mit még jobb szeretnék, ha a' pesti Garay kereshetné meg a' nádasdit, mi iránt nőmmel most egy idő óta igen élénken tervezgetünk, t. i. a' természetvizsgálók gyűlésére Pécsre szeretnék magam is rándulni, 's dolgainkat úgy intézni el, hogy a' gyermekeket Szegszárdon az öregeknél hagynók, én pedig feleségemmel előre hozzád 's onnan (tán veled együtt) be Pécsre fognánk menni, melly várost mindketten már igen vágyunk olly sok évi távollét után viszontlátni. De mind ez még csak terv!

A' mit a' természetvizsgálóknak Pécsre jövendéséről 's a' pécsieknek tervezéséről te írsz nekem, az igen szép dolog, 's örülök, hogy téged szólítanak fel az üdvözlés elkészítésére 's méginkább hogy elfogadtad azt, de már a' mi az én felszólíttatásomat illeti, annak én részemről igen bajosan fogok megfelelhetni 's jobb lesz reám nem számolnotok. Egyébiránt egészen határozottan még most nem nyilatkozhatom, valamint csak egy eszmécskét sem közölhetek veled az irandó üdvözlés módja, formája 's szelleme iránt, mert két hét óta felette elfoglalt a' Kisfaludy társaság, melly a' febr. 6-kán tartandó Kisfaludy-közgyűlést egy a' színházban tartandó ünnepélyvel kívánta összekapcsolni, emelni; 's erre engem kértek fel egy prolog, sajátképen egy előjáték készítésére, 's mivel előleg is 10 aranyat biztosítottak fáradságomért, én bizony, bár még fél betegen, reá adtam fejemet, — tegnap este végeztem be.² A' mivel azonban most adószod maradok, igen rövid idő mulva leirom, számolhatsz reá!

Félbetegen, mondám, igen mert még e' mai napig sem hagyám el (pedig dec. 4ke óta) szobámat, de hála istennek baj nélkül vagyok 's inkább csak óvatosságból 's utó-cura gyanánt őrzöm még két havi börtönömet — 's tudnod kell hogy ez egész idő alatt egy kr. keresetem nem vala,

¹ Fényes Elek ügyvéd és statisztikus (1807—1876), a M. T. Akadémia tagja, *Magyarország statisztikája* c. műve és Garay Versei között osztották meg az akadémiai nagyjutalmat.

² *A magyar szinköltészet apotheosisa*. Előjáték Kisfaludy Károly születése LVII-ik évnapjának megülvésére a Nemzeti Színházban Pesten 1845. február 6. A darabot Thern Károly kísérvőzenéjével adták elő. (Megtalál: *Kisfaludy-Társaság Évtapjai*, VI. köt.)

a' Jelenkorba dec. 4ke óta egy betűt sem irtam 's az istenre kérék az ottani naplókat valahogy nekem ne tulajdonítsd, azokat most más írja, mint észre is veheted, az én jegyem ez: ♂ 's ha ezt látod, csak akkor leszek ismét a' Jelenkornál. Ellenben Frankenburg Életképeiben kezdtem a' mult héten egy állandó 's folyórovatot *Hirlapi méh*, melly egy rendes hirlapi szemle akar lenni. A' jövő postafordulattal küldj a' postára 's hihetőleg lesz számodra az Életképekből egy példány, mellyet Frankenburg¹ által szándékom számodra küldetni, de még Frankenburggal előbb beszélnem kell, azért írom *«hihetőleg»*, de nem kételkedem, hogy Fr. küldeni fog, miután nevedben dolgozótársaul foglak ajánlani.

Ezt annál inkább vélem tehetni nevedben, miután magad szólítasz fel, hogy adnék tanácsot, mellyik lapot válaszod munkásságod terül; én tehát a' tanácssal együtt az eredményt is összekötöm mint látod, remélem, nem fog ellenedre lenni. De aztán küldj is ám dolgozatokat. Vachot² alkalmasint azért szüntette meg (mit én eddig nem tudtam) lapodat, mert kényelmesebb munkatársai közé tartozál. Episztolád iránt beszéltem vele, azt nem ő, hanem Sándor³ testvére (kit a' költemények birálatára megkért) utasította el, mint mondja leginkább azért, mert épen akkor éré egymást a' sok üdvözlő 's köszöntő vers, mellyel egy pár író köszöntgeté egymást, a' mi végre nagyon is familiáris irodalmat idézne elő, még pedig a' költészet róvasára. Vond ki belőle magadnak, mennyi itt a' való. Én egyébiránt, hiszem, hogy a' költeményben lehetnek gyengébb helyek is, de hisz ha velem közlötted volna, majd segítettünk volna rajta. Midőn az Életképeket ajánlom munkásságod terül, korántsem mondom vele, hogy azért, ha kedved tartja, a' Pesti Divatlappal felhagyj, én is mind a' kettőnek írok.

A' melly kérdést egy kivülem még más Garayról teszesz arra nem adhatok kívánt választ; meglehet hogy van, mert már engem is kerestek legközelebb több ízben egy bizonyos Garay helyett, egyszer plane hamisbankói ügyben is, de természetesen nem én voltam kit kerestek. Én csak egy kereskedőt ismerék ily néven.

Verseim eladásában tanusított buzgóságodat, valamint szép újévi üdvözlötedet, mellyre egyszersmind apai kötelességemre is figyelmeztetsz kéz alatt szívesen köszönjük 's csókolunk mindnyájan. Látod, hogy több nem fér ide, a' többi szívében van szerető Bátyádnak *Muki.*

18.

Garay János levele atyjához.

Kedves jó Szüleink!

Pest, febr. 23kán 845.

E' mai napig azt hittem, hogy kedves Szüleink utóbbi levelére válaszoltam, de f. hó 19kén kelt becses soraik az ellenkezőről világosítanak fel 's én csakugyan visszaemlékezem már, miképen akkor, midőn utóbbi leveleket vettük Alajostól is érkezett egy levél 's én azonnal hozzá fogtam, mind a' kettőre válaszolni, de csak Alajoséval lettem készen 's a' kedves

¹ Frankenburg Adolf író és publicista.² Vahot Imre író és szerkesztő.³ Vachott Sándor költő.

Szüleinknek szánt válasz fejében maradt. 'S ezen nincs mit csodálkozni, mert a' legközelebb lefolyt három hónap reám nézve igazán a' bajoknak 's innen eredt zavarnak gyűpontja volt, 's kedves Szüleink, kik engem már rég felgyógyultnak hisznek, nem is tudják, hogy egész felgyógyulási örömem s élvezetem kétszeri kijárásból állott feb. 6kán a' Kisfaludy-ünnepélyre 's reá következő vasárnap egy látogatásból orvosomhoz — mellyért ujra meglakoltam, nem ugyan régi bajomba, de még is meghüléséből fejemenk származott elég súlyos bajba estem — főszagatásba és szemhomályosodásba, úgy hogy ujra írni és olvasni csak tegnap 's ma kezdek, — a' szobából tehát 3 hónap alatt csak kétszer voltam künn, melly egész idő alatt mindig a' készlet költöm — 's ha az academiától a' tudott díjban nem részesülök, nem tudom, hogy huztam volna ki e csapást, ime ebben is a' jó istennek virasztó gondviselése!

Különös gyógyírúl estek kedves apám vigasztaló sorai 's a' jó mamának szeretet teljes aggodása 's tanácsai, melly utóbbiak még elég jókor érkeztek 's hasznukat is vettem. Köszönet, ezer köszönet az én jó Szüleimnek, érettek. Bár soha többé hasonló helyzetbe ne jöjjünk! Nekem ugyan kijutott az 1845i újévben! De talán majd vége jobb lesz, a' mi rosszul kezdődött, jóval fog végződni. A' jóságos isten adja, hogy ugyancsak kedves Szüleim ügyét is, azt az átkozott pert is ezen év fejezze be, 's tegye magát mindnyájunk hálájára érdemessé. 'S az én kedves jó Alajos öcsémet áldja meg istene, kit szolgál, hogy e' részben is vigasztalója lehet kedves Szüleinknek 's előmozdítója azon véghetetlen huzamos ügynek — mellyben fájdalom én, — olly keveset tehettem mind e' mai napig. De már most én is, ki mindig legkevesebb bizodalommal voltam iránta, erősen remélem, hogy kívánt és jó véget érend valahára. Bezerédj ur,¹ ki betegségem alatt kétszer meglátogatott, ismét mindent ígért kedves Szüleim mellett tenni, de fájdalom, hogy kevés Bezerédj van a' hazában, Tolnában pedig csak egyetlen egy. Én e' napokban egy költői levelet intéztem hozzá, melly az «Életképekben» nyomtatva is megjelent, Florikája halálára 's azon nemes tettére vonatkozót, mellyel e' derék honpolgár magát az adózók sorába iktattatni kérvén, olly dicső példát mutatott a' közadó elvének életbeléptetésére. Azóta a' «nagyságos» is meglátogatott bennünket 's megnézte kis keresztfiát.

Alajosnak a' kívánt könyvet minden esetre ki fogom eszközleni Sujánszky-nál,² a' minthogy az Életképeket is megküldtettem neki Frankenburg által, de azért aztán ne feledje el, hogy dolgozataival vizonti szivességet tegyen Frankenburgnak. 'S itt meg kell emlitenem, hogy az édes apa utóbbi levelének e' szavaiból: «ugy halljuk, hogy a' P. Divatlapban stb» azt gyanítom, hogy a' Divatlap már nem jár házunkhoz 's így alkalmasint egy hirlap sem? Mért ezt nekem korábban nem adták tudtomra? Legközelebbi alkalommal eziránt felvilágosítást kérek, 's ha van alkalmuk olvasni Életképeket, tehát a' Divatlapot, ha pedig ezt olvashatják mástól, Életképeket

¹ Bezerédj István képviselő, kiváló szónok (1795—1856). Garay *Bezerédj Istvánhoz* (Pest, 1845. januárban). c. versében emelt méltó emléket leányának, a fiatalon elhunyt Flórának.

² Sujánszky Antal róm. katolikus pap-költő (1815—1906).

rendelendek számukra — egyet minden esetre elfogadandnak tölem hűgaim. Nina verse mindnyájunkat meglepett, csak rajta, rajta! még majd ez a' Garay család egész művészi család lesz! csak kár, hogy nem zongoravirtuózok, vagy életművészek, hanem mind szegény versírásra unszolja őket a' Músa! Majd gondoskodom róla, hogy a' vers kijöjjon! Pali sógort tiszteljük mindnyájan, a' napokban itt benn volt nálunk az öreg ur Szelérol, de biz öt mindeddig meg nem lehet téríteni, 's meggyözni arról, hogy Pali jól cselekedett, midön Pepit ótalma alá vette. Én azonban azt gondolom, hogy minden egy jó examen sikeres eredményétől fogg függni, 's én Mimivel együtt Pepinek szivére kötjük, járjon el lelkiesméreatesen benne, hogy jó 's derék bátyjának a' szeretetteljes lépése azt arasson a' mit érdemel — szeretetet és helyeslést, ne pedig még tán neheztelést és korholást. Én Pali véleményén vagyok 's nem apjáién 's Pepi is csak úgy számoljon rokon érzelmeinkre, hogy a' bátyja utasításaihoz tartja magát, 's azon úton lesz emberré, melyet ez neki tanácsolt. Az a' művészi ábránd gőz és füst!

Én és Mimi nagy tervben főzzük fejünket, mely sem több sem kevesebb, mint a' nyáron egy körútat tenni Szegszárdon 's Nádason át Pécsre. — Ha t. i. addig édes Szüleink még Szegszárdon lennének, 's nem inkább, mit még inkább óhajtunk, budai vagy Pesti lakósok, de erről bővebben válthatunk szót majd a' vásárra érkező alkalmakkor.

Most istennek ótalmába ajánlván mindnyájokat, Ákos, Gizi és Dezső a' rólok való számos és szives megemlékezéseket köszönve csókolják számtalanszor kedves nagy Szüleik 's néneik kezeit, bizony már ök is alig várják, hogy a' kedves nagy Papát, czukkedlis mellényzsebével, 's a' nagymamát láthassák, különösen Ákos most is csak azért zaklatott, mit ír neki a' nagy Mama. Tiszteljük, különösen Gizi Kristofek Terkát is 's bocsásson meg, hogy igen derék levelére még nem válaszoltunk, majd vásárra egy nyomtatékkal együtt, pár jó könyvvel megtoldva szives testvéri sorait viszonzni fogjuk.

Kedves jó Szüleimnek

engedelmes fiuk

Muki.

Címzés: Pestről. Adassék *Garay János* urnak minden tisztelettel Szegszárdon.

KOZOCSA SÁNDOR.

A CSOKONAI-IRODALOM 1908-TÓL 1938-IG.

Barcsa János IK. XVIII. 95—111. l. közölt egy Csokonai-repertóriumot *A Csokonaira vonatkozó irodalom és a kéziratok* címmel. Ebben összeállította az 1908-ig megjelent Csokonai-kiadások, megtalált kéziratok, vonatkozó cikkek, levelek, egyéb közlemények, valamint a Csokonaiival kapcsolatos emlékművek, képek jegyzékét.

Ezt kívánjuk most folytatni, összeállítván egy hasonló, lehetőleg teljes adattárat az azóta eltelt harminc esztendőrol. Lehetőleg teljeset, mert az ilyen munka tökéletesen teljes sohasem lehet, mintahogy nem az a Barcsa-féle sem. Hogy csak néhány példát említsünk, kimaradt belőle Balassa József cikke (IK. 1895. 307—324. l.) *Verseskönyv a század elejéről*, Barla Szabó János kéziratoss gyűjteményének ismertetése, melyben pedig egész sereg Csokonaitól, Csokonaihoz vagy Csokonairól írt vers található.